

Ochrona prawna walorów turystycznych

Cz. IX. Odpowiedzialność prawna za zagrożenie i naruszenie walorów turystycznych

Jak już była o tym mowa w poprzednich odcinkach tego cyklu, walory turystyczne nie są odrębnym przedmiotem ochrony prawnej. Nie ma przeto żadnej ustawy, która przewidywałaby instrumenty prawne odpowiedzialności akurat za zagrożenie bądź naruszenie walorów turystycznych. Takie instrumenty należy odnaleźć w przepisach kodeksów: cywilnego (k.c.), wykroczeń (k.w.) i karnego (k.k.) oraz w najważniejszych ustawach składających się na prawo ochrony środowiska w tych częściach, które można odnieść do walorów turystycznych. Mam tu na uwadze przede wszystkim:

- 1) ustawę z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (DzU z 2008 r. nr 25, poz. 150 ze zm.),
- 2) ustawę z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (DzU nr 162, poz. 1568 ze zm.),
- 3) ustawę z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (DzU nr 92, poz. 880 ze zm.), ale także
- 4) ustawę z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (DzU z 2006 r. nr 156, poz. 1118 ze zm.).

Pojęcie i rodzaje odpowiedzialności prawnej

Przez odpowiedzialność prawną rozumie się zwykle zasadę ponoszenia przez podmiot przewidzianych prawem ujemnych konsekwencji za zdarzenia lub stany rzeczy podlegające ujemnej kwalifikacji normatywnej i przypisywalne prawnie określonemu podmiotowi w danym porządku prawnym [1]. Odnosząc tę definicję do badanego problemu odpowiedzialności prawnej w ochronie walorów turystycznych wyróżniamy następujące komponenty:

- 1) podmiot ponoszący odpowiedzialność, którym może być osoba prawna, osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna bez osobowości prawnej,
- 2) zdarzenie lub stan rzeczy podlegające ujemnej kwalifikacji normatywnej; tu chodzi o zagrożenie lub naruszenie walorów turystycznych,
- 3) zasadę, według której przypisuje się to zdarzenie lub stan rzeczy podmiotowi ponoszącemu odpowiedzialność; może nią być zasada winy, która jest podstawą odpowiedzialności karnej, zasada ryzyka charakterystyczna dla odpowiedzialności cywilnej lub jakaś inna zasada,

- 4) ujemne konsekwencje dotyczące podmiotu ponoszącego odpowiedzialność, które mogą mieć charakter osobisty (np. pozbawienie wolności za przestępstwo) lub majątkowy (np. grzywna, kara pieniężna, danie odszkodowania cywilnego, konieczność zaprzestania działalności).

Odpowiedzialność prawną można dzielić według różnych kryteriów. Najprostszym jest gałąź prawa regulująca odnośne instrumenty odpowiedzialności. Według tego kryterium odpowiedzialność prawną dzieli się zwykle na odpowiedzialność administracyjną, cywilną i karną. Każda z nich może znaleźć zastosowanie w ochronie walorów turystycznych, ale ich znaczenie nie jest jednakowe. Zapewne najistotniejsza w ochronie walorów turystycznych jest odpowiedzialność karna za wykroczenia i przestępstwa, tej też postaci odpowiedzialności poświęcę najwięcej uwagi, ograniczając jedynie do wzmianek dwa pozostałe rodzaje odpowiedzialności.

Odpowiedzialność administracyjna

Pojęcia odpowiedzialności administracyjnej ustawodawca użył w dziale III tytułu VI Prawa ochrony środowiska. Najdalej idącym środkiem odpowiedzialności administracyjnej jest wstrzymanie działalności zagrażającej środowisku. Przepis art. 364 Prawa ochrony środowiska zobowiązuje wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska do wydania decyzji o wstrzymaniu działalności powodującej nie tylko zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, ale także pogorszenie stanu środowiska w znacznych rozmiarach. Jeżeli takie pogorszenie miałoby dotyczyć walorów turystycznych określonego terenu, to instrument przewidziany w tym przepisie służyłby ochronie walorów turystycznych.

Zrozumiałe jest, że wskazany przepis dotyczy sytuacji najpoważniejszych. Obok niego instrument niejako uniwersalny przewiduje art. 362 Prawa ochrony środowiska, według którego jeżeli podmiot korzystający ze środowiska negatywnie oddziałuje na środowisko, organ ochrony środowiska może decyzją administracyjną nałożyć obowiązek:

- 1) ograniczenia oddziaływania na środowisko i jego zagrożenia,
- 2) przywrócenia środowiska do stanu właściwego;

Prof. dr hab. W. Radecki – Instytut Nauk Prawnych PAN, Wrocław

przy czym w wydanej decyzji organ ochrony środowiska może określić:

- zakres ograniczenia oddziaływania na środowisko lub stan, do jakiego ma zostać przywrócone środowisko,
- czynności zmierzające do ograniczenia oddziaływania na środowisko lub przywrócenia środowiska do stanu właściwego,
- termin wykonania obowiązku.

Jeśli przedmiotem takiego negatywnego oddziaływania są walory turystyczne, odpowiedzialność administracyjna przewidziana w tym przepisie jest środkiem ochrony także walorów turystycznych.

Zrozumiałe jest, że najpoważniejszym zagrożeniem walorów turystycznych jest bezprawne budownictwo. Sankcje administracyjne przewiduje Prawo budowlane w postaci:

- nakazu rozbiórki obiektu budowlanego lub jego części, będącego w budowie albo wybudowanego bez wymaganego pozwolenia na budowę (art. 48) albo bez wymaganego zgłoszenia bądź pomimo wniesienia sprzeciwu przez właściwy organ (art. 49b),
- wstrzymania robót budowlanych wykonywanych:
  - 1) bez wymaganego pozwolenia na budowę albo zgłoszenia lub
  - 2) w sposób mogący spowodować zagrożenie bezpieczeństwa ludzi lub mienia bądź zagrożenie środowiska, lub
  - 3) na podstawie zgłoszenia z naruszeniem obowiązujących przepisów, lub
  - 4) w sposób istotnie odbiegający od ustaleń i warunków określonych w pozwoleniu na budowę bądź w przepisach.

Jeżeli bezprawne budownictwo zagraża walorom turystycznym, sankcje przewidziane w Prawie budowlanym są instrumentami chroniącymi te walory.

Odpowiedzialność cywilna

W systemie prawnym ochrony środowiska przyznaje się odpowiedzialności cywilnej rolę raczej skromną. Wynika to stąd, że prawo cywilne było, a w pewnym stopniu także jest, instrumentem ochrony praw przysługujących jednostkowym podmiotom tego prawa. Jednakże współczesne prawo cywilne od tych założeń stopniowo odchodzi. Wyrazem takiego nowego podejścia jest art. 323 Prawa ochrony środowiska, złożony z dwóch ustępów. Stosownie do art. 323 ust. 1 każdy, komu przez bezprawne oddziaływanie na środowisko bezpośrednio zagraża szkoda lub została mu wyrządzona szkoda, może żądać od podmiotu odpowiedzialnego za to zagrożenie lub naruszenie przywrócenia stanu zgodnego z prawem i podjęcia środków zapobiegawczych, w szczególności przez zamontowanie instalacji lub urządzeń zabezpieczających przed zagrożeniem lub naruszeniem; w razie gdy jest to niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, może on żądać zaprzestania działalności powodującej to zagrożenie lub naruszenie. Przewidziane

w przytoczonym przepisie roszczenie jest typowym roszczeniem indywidualnym przysługującym osobie bezpośrednio zagrożonej. Jednakże następny ust. 2 w art. 323 stanowi, że jeżeli zagrożenie lub naruszenie dotyczy środowiska jako dobra wspólnego, z takim roszczeniem może wystąpić Skarb Państwa, jednostka samorządu terytorialnego, a także organizacja ekologiczna. Dobra wspólne oznacza, że ochrona jest podejmowana ze względu na interes publiczny, a nie prywatny. Zakłada więc istnienie takiej sytuacji, że zagrożone jest dobro ogółu, a nie dobro jednostki [2]. Zagrożenie lub naruszenie walorów turystycznych określonego terenu, np. czystej wody, zdrowego lasu, pięknego krajobrazu, jest przykładem zagrożenia lub naruszenia środowiska jako dobra wspólnego. W takiej sytuacji Skarb Państwa, jednostka samorządu terytorialnego lub organizacja ekologiczna, którą jest organizacja stawiająca sobie ochronę środowiska jako cel statutowy (taką organizacją jest m.in. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, ale także każda organizacja turystyczna) może wystąpić z roszczeniem przeciwko np. przedsiębiorcy emitującemu zanieczyszczenia do wody lub powietrza, jeżeli zanieczyszczenia te zagrażają walorom turystycznym. Roszczenie z art. 323 ust. 2 Prawa ochrony środowiska może się w takim przypadku okazać efektywnym środkiem prawnym ochrony walorów turystycznych.

Odpowiedzialność karna

Przez odpowiedzialność karną rozumiem zarówno odpowiedzialność za przestępstwa, jak i odpowiedzialność za wykroczenia. Wychodzę z założenia dominującego w doktrynie polskiej, że między przestępstwami z jednej strony a wykroczeniami z drugiej nie ma różnic uzasadniających ich jakościową odmienną [3]. Oba rodzaje czynów karalnych łączy wspólna cecha społecznej szkodliwości i zagrożenia karą przez ustawę, a różni stopień owej szkodliwości, mniejszy przy wykroczeniach, większy przy przestępstwach, czego konsekwencją są odmienne kary grożące za popełnienie tych czynów.

Przystępując do omówienia instrumentów odpowiedzialności karnej w dziedzinie **ochrony przyrody** rozpocznę od wykroczeń. Podstawowe typy wykroczeń, które mogą mieć znaczenie w ochronie walorów turystycznych, zostały ujęte w art. 127 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody, według którego kto umyślnie:

- 1) narusza zakazy obowiązujące w:
  - a) parkach narodowych,
  - b) rezerwach przyrody,
  - c) parkach krajobrazowych,
  - d) obszarach chronionego krajobrazu,
  - e) obszarach Natura 2000,
- 2) narusza zakazy obowiązujące w stosunku do:
  - a) pomników przyrody,
  - b) stanowisk dokumentacyjnych,

- c) użytków ekologicznych,
- d) zespołów przyrodniczo-krajobrazowych,
- e) roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową,

popelnia wykroczenie zagrożone karą aresztu (od 5 do 30 dni) albo grzywny (od 20 do 5000 zł) z możliwością orzeczenia środków karnych przewidzianych w art. 129 ustawy o ochronie przyrody w postaci:

- przypadku przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia albo pochodzących z wykroczenia,
- obowiązku przywrócenia stanu poprzedniego, a gdyby był on niewykonalny – nawiązki do 10 000 zł na rzecz organizacji społecznej działającej w zakresie ochrony przyrody albo właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Punktem wyjścia jest tu system zakazów obowiązujących na obszarach chronionych albo w odniesieniu do obiektów bądź gatunków chronionych:

- 1) albo z mocy samego prawa:
  - a) w parkach narodowych i rezerwach przyrody – art. 15 ustawy o ochronie przyrody,
  - b) na obszarach Natura 2000 – proklamowany w art. 33 ustawy o ochronie przyrody zakaz podejmowania działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na taki obszar,
- 2) albo z mocy aktu normatywnego kreującego:
  - a) park krajobrazowy i obszar chronionego krajobrazu – art. 17 i 24 ustawy o ochronie przyrody,
  - b) pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytek ekologiczny i zespół przyrodniczo-krajobrazowy – art. 45 ustawy o ochronie przyrody,
- 3) albo z mocy rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska o ochronie gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów.

Jeżeli motywem ustanowienia lub wprowadzenia zakazu jest ochrona walorów turystycznych obszaru lub obiektu, to naruszenie takiego zakazu jest wykroczeniem godzącym w takie walory. W tym sensie odpowiedzialność za wykroczenia z art. 127 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody jest środkiem prawnym służącym ochronie walorów turystycznych.

Odpowiedzialność za wykroczenia z art. 127 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody mieści w sobie „dorozumiany warunek negatywny” – umyślne naruszenie zakazu jest wykroczeniem, jeżeli ze względu na spowodowane skutki lub inne okoliczności czyn nie wyczerpuje znamion przestępstwa. Praktycznie w odniesieniu do walorów turystycznych wchodzi w rachubę odpowiedzialność za następujące przestępstwa z rozdziału XXII Kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko środowisku”:

- przestępstwo z art. 181 § 2 k.k., które popełnia, kto, wbrew przepisom obowiązującym na terenie objętym ochroną, niszczy albo uszkadza rośliny lub zwierzęta powodując istotną szkodę; za takie przestępstwo popeł-

nione umyślnie grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, jeżeli zaś sprawca działa nieumyślnie – grzywna albo kara ograniczenia wolności (art. 181 § 5 k.k.),

- przestępstwo z art. 187 § 1 k.k., które popełnia, kto niszczy, poważnie uszkadza lub istotnie zmniejsza wartość przyrodniczą chronionego terenu lub obiektu, powodując istotną szkodę; za takie przestępstwo popełnione umyślnie grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, jeżeli zaś sprawca działa nieumyślnie – grzywna albo kara ograniczenia wolności (art. 187 § 2 k.k.),
- przestępstwo z art. 188 k.k., które popełnia, kto na terenie objętym ochroną ze względów przyrodniczych lub krajobrazowych albo w otulinie takiego terenu, wbrew przepisom wznosi nowy lub powiększa istniejący obiekt budowlany albo prowadzi działalność gospodarczą zagrażającą środowisku, za co grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (w odróżnieniu od dwóch poprzednich przestępstwo z art. 188 k.k. może być popełnione tylko umyślnie).

Przepisy art. **181 § 2 i 5 k.k.** są odpowiednikami regulacji „wykroczeniowych” z art. 127 pkt 1 (można przyjąć, że także z pkt 2 lit. c/ i d/ dotyczących raczej terenów niż obiektów), ale z dwoma zastrzeżeniami:

- 1) znamiona przestępstwa wyczerpuje naruszenie nie wszystkich zakazów, jakie na terenach chronionych obowiązują z mocy prawa lub zostały wprowadzone w akcie kreującym ochronę, lecz tylko zakazu niszczenia lub uszkadzania roślin lub zwierząt; bezsporne jest, że zakaz zabijania lub ranienia zwierząt oznacza zakaz ich niszczenia lub uszkadzania,
- 2) warunkiem odpowiedzialności za przestępstwo jest spowodowanie istotnej szkody, które to pojęcie według zgodnego stanowiska doktryny oznacza szkodę istotną pod względem przyrodniczym, niekoniecznie zaś majątkowym; szkoda może być pod względem materialnym nieznaczna, albo w ogóle niewyraźna, ale przyrodniczo istotna [4].

Jeżeli na terenie objętym ochroną zostaną spełnione obie te przesłanki (niszczenie lub uszkadzanie roślin lub zwierząt + istotna szkoda przyrodnicza), to czyn nie jest wykroczeniem z art. 127 ustawy o ochronie przyrody, lecz przestępstwem z art. 181 k.k.:

- z § 2, jeżeli zachowanie sprawcy było umyślne,
- z § 5, jeżeli zachowanie sprawcy było nieumyślne.

Należy podkreślić, że umyślność jest znamieniem wykroczenia z art. 127 ustawy o ochronie przyrody, ale niekoniecznie przestępstwa z art. 181 k.k. Jeżeli na terenie chronionym sprawca nieumyślnie narusza zakaz niszczenia lub uszkadzania roślin lub zwierząt (np. przy wykonywaniu skądinąd legalnych prac), to za wykroczenie nie odpowiada, ale jeżeli następstwem jego nieumyślnego zachowania

była istotna szkoda przyrodnicza, która mógł i powinien był przewidzieć, to odpowiada za przestępstwo z art. 181 § 5 k.k.

W przepisie **art. 187 k.k.** znamiona przestępstwa zostały ujęte w sposób najszerszy z możliwych, obejmują bowiem nie tylko prawnie chronione tereny, lecz także obiekty, a to oznacza, że przestępstwo z art. 187 k.k. jest odpowiednikiem wykroczeń z art. 127 pkt 1 i pkt 2 lit. a/ - d/ ustawy o ochronie przyrody. Znowu potrzebne są zastrzeżenia:

- 1) znamiona przestępstwa obejmują nie każde naruszenie zakazów obowiązujących z mocy samego prawa lub ujętych w akcie kreującym ochronę obszaru (terenu) lub obiektu, lecz tylko takie, które wyrażają się w:
  - a) zniszczeniu prawnie chronionego terenu lub obiektu,
  - b) poważnym (a więc nie jakimkolwiek) uszkodzeniu chronionego terenu lub obiektu,
  - c) istotnym (a więc nie jakimkolwiek) zmniejszeniu wartości przyrodniczej chronionego terenu lub obiektu,
- 2) warunkiem odpowiedzialności za przestępstwo jest spowodowanie istotnej szkody, która podobnie jak w poprzednio wskazanym przepisie powinna być interpretowana w kierunku przyrodniczym, a nie majątkowym.

Jeżeli w odniesieniu do chronionego terenu lub obiektu przesłanki te (zniszczenie, poważne uszkodzenie, istotnie zmniejszenie wartości przyrodniczej + istotna szkoda przyrodnicza) zostały spełnione, to sprawca odpowiada nie za wykroczenie z art. 127 pkt 1 i 2 lit. a/ - d/ ustawy o ochronie przyrody, lecz za przestępstwo z art. 187 k.k.:

- z § 1, jeżeli zachowanie sprawcy było umyślne,
- z § 2, jeżeli zachowanie sprawcy było nieumyślne.

Podobnie jak w poprzednio omawianym przepisie umyślność jest warunkiem odpowiedzialności za wykroczenie, ale nie za przestępstwo. Jeżeli zatem sprawca prowadząc np. prace zmieniające stosunki wodne nie zachowując należytej ostrożności nieumyślnie doprowadzi do zniszczenia rezerwatu torfowiskowego, powodując istotną przyrodniczo szkodę, to odpowie za przestępstwo z art. 187 § 2 k.k., jeżeli takie następstwo mógł i powinien był przewidzieć.

Na tle przestępstw z art. 181 § 2 i 5 oraz art. 187 k.k. należy podkreślić, że nie ma zbiegu idealnego w rozumieniu art. 10 k.w. tych przestępstw i wykroczeń z art. 127 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody. Nie ma dlatego, że według raczej zgodnego stanowiska teorii prawa jeżeli to, co miało być przedmiotem oceny jako wykroczenie jest elementem przestępstwa, a zwłaszcza przyczyną skutku zabronionego przez prawo karne, to traci swój samoistny byt, zostaje objęte bez reszty znamionami przestępstwa i nie może być oceniane jako odrębne wykroczenie [5]. Naruszenie zakazu (art. 127 pkt 1 lub 2 ustawy o ochronie przyrody)

jest przyczyną istotnej szkody przyrodniczej (art. 181 lub 187 k.k.), a zatem kwalifikacja czynu jako wykroczenia zostaje pochłonięta, innymi słowy skonsumowana (zasada *lex consumens derogat legi consumptae*) przez kwalifikację czynu jako przestępstwa.

Z punktu widzenia ochrony walorów turystycznych najistotniejsze znaczenie ma przepis **art. 188 k.k.** Przewidziane w nim przestępstwo „przylega” do wykroczeń z art. 127 pkt 1 i 2 lit. c/ i d/ ustawy o ochronie przyrody, ale zostało ujęte z jednej strony szerzej, z drugiej zaś wężiej od wykroczeń:

- szerzej dlatego, że obejmuje nie tylko same tereny objęte ochroną ze względów przyrodniczych i krajobrazowych, lecz także ich otuliny,
- wężiej dlatego, że obejmuje naruszenie nie wszystkich zakazów, lecz jedynie dwóch, mianowicie:
  - 1) zakazu budownictwa ujętego jako zakaz wznoszenia nowego lub powiększania istniejącego obiektu budowlanego (zrozumiałe jest, że pojęcie obiektu budowlanego należy interpretować zgodnie z przepisami Prawa budowlanego),
  - 2) zakazu działalności gospodarczej, ale znowu nie każdej, lecz tylko zagrażającej środowisku, co z reguły oznacza zakaz prowadzenia działalności gospodarczej powodującej emisję do wód lub powietrza, hałas lub powstawanie odpadów.

Jeżeli takie zakazy obowiązują z mocy prawa lub zostały wprowadzone w akcie kreującym ochronę obszaru (terenu), to ich naruszenie wyczerpuje znamiona nie wykroczenia z art. 127 ustawy o ochronie przyrody, lecz przestępstwa z art. 188 k.k. Tym razem warunkiem odpowiedzialności za przestępstwo (tak samo jak i za wykroczenie) jest umyślność.

Podkreślić należy, że ustawowe znamię terenu objętego ochroną ze względów przyrodniczych lub krajobrazowych odnosi się nie tylko do terenów chronionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody, lecz także do krajobrazów kulturowych chronionych na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz do uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej chronionych na podstawie ustawy z 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (DzU nr 167, poz. 1399 ze zm.).

Drugim istotnym kierunkiem ochrony walorów turystycznych w prawie karnym jest **ochrona zabytków**. Rozdział 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „Przepisy karne” na plan pierwszy wysuwa przewidziane w **art. 108** przestępstwo niszczenia lub uszkodzenia zabytku, zagrożone:

- w razie popełnienia go umyślnie – karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 108 ust. 1),
- w razie popełnienia go nieumyślnie – grzywną, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od lat 2 (art. 108 ust. 2).

Ponadto z mocy art. 108 ust. 3 sąd jest obowiązany (w razie skazania za przestępstwo umyślne) lub może (w razie skazania za przestępstwo nieumyślne) orzec wysoką nawiązkę na cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Warto zauważyć, że art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nie zawiera zastrzeżenia, że uszkodzenie zabytku musi być znaczne bądź poważne, z czego wynika, że każde, nawet niewielkie uszkodzenie zabytku jest przestępstwem z art. 108. Jeżeli jednak sprawca uszkadza lub niszczy dobro mające szczególne znaczenie dla kultury, np. zabytek uznany za pomnik historii, to odpowiada za jeszcze poważniejsze przestępstwo z art. 294 § 2 k.k. zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Jak starałem się wykazać w poprzednich odcinkach tego cyklu, zabytki są jednocześnie walorami turystycznymi terenu, wobec czego odpowiedzialność karna za niszczenie lub uszkadzanie zabytków jest tym samym doniosłym środkiem prawnym ochrony walorów turystycznych.

Istotne z punktu widzenia ochrony walorów turystycznych jest wykroczenie przewidziane w **art. 112** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które popełnia, kto narusza zakazy lub ograniczenia obowiązujące na terenie parku kulturowego lub jego części, za co grozi:

- w razie działania umyślnego – areszt do 30 dni, ograniczenie wolności albo grzywna do 5000 zł,
- w razie działanie nieumyślnego – grzywna do 5000 zł.

Za popełnienie wykroczenia (umyślnie lub nieumyślnie) sąd grodzki może (nie musi) orzec: 1) przepadek narzędzi i przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, 2) przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia, 3) obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego lub zapłaty równowartości wyrządzonej szkody.

Na czynach zabronionych pod groźbą kary przez kodeks karny, ustawę o ochronie przyrody oraz ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nie kończą się możliwości poszukiwania środków o charakterze penalnym, chroniących m.in. walory turystyczne. W istocie odpowiedzialność za niemal wszystkie wykroczenia leśne przewidziane w rozdziale XIX „Szkodnictwo leśne i polne” k.w. może służyć jako narzędzie prawne ochrony także walorów turystycznych. Kolejnych instrumentów ochrony walorów turystycznych możemy poszukiwać chociażby w przepisach karnych ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (DzU z 2005 r. nr 239, poz. 2019 ze zm.). Wskazać można na wykroczenie z art. 193 ust. 2 Prawa wodnego, które popełnia, kto uniemożliwia np. turystom albo wędkarzom dostęp do wód objętych powszechnym korzystaniem, czy też na wykroczenie z art. 194 pkt 4 Prawa wodnego, które popełnia, kto nie stosuje się do zakazów przewidzianych m.in. w art. 40 Prawa wodnego, ten ostatni zaś w ust. 1 pkt 4 zakazuje mycia pojazdów w wodach po-

wierzchniowych oraz nad brzegami tych wód. Nie bez znaczenia są także przepisy karne ustawy z 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (DzU z 2007 r. nr 39, poz. 251 ze zm.). Tytułem przykładu za wykroczenie z 70 pkt 3 tej ustawy odpowiada, kto składowuje lub magazynuje odpady w miejscach na ten cel nieprzeznaczonych, a więc także np. na terenach wykorzystywanych turystycznie. Grozi mu za to kara aresztu albo grzywny, ale jeżeli ze względu na warunki lub sposób składowania może to spowodować zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach, sprawca odpowiada za przestępstwo z art. 183 § 1 k.k., za co grozi mu kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Owe znaczne rozmiary zniszczeń mogą dotyczyć także obszarów wykorzystywanych turystycznie.

Pod tym samym kątem można spojrzeć na przestępstwo z art. 182 k.k., które popełnia, kto zanieczyszcza wodę, powietrze lub ziemię substancją albo promieniowaniem jonizującym w takiej ilości lub w takiej postaci, że może to spowodować zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach. Za przestępstwo to popełnione umyślnie grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, za popełnione nieumyślnie – grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Jeśli wziąć pod uwagę bardzo istotne znaczenie turystyczne wód, można odpowiedzialność za przestępstwo z art. 182 k.k. traktować także jako instrument prawnokarnej ochrony walorów turystycznych.

Uwaga końcowa

Przedstawione wyżej rozważania w przedmiocie odpowiedzialności za naruszenie lub zagrożenie walorów turystycznych są daleko niepełne. Myślę jednak, że dają one pewien obraz możliwości wykorzystania instrumentów odpowiedzialności w dziedzinie ochrony przyrody, zabytków, lasów i wód także w celu ochrony walorów turystycznych.

LITERATURA

- [1] Lang W.: Struktura odpowiedzialności prawnej, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, z. 31, Prawo – VIII, s. 12, Toruń 1968
- [2] Rakoczy B.: [w:] J. Ciechanowicz–McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, s. 515, Warszawa 2008
- [3] Skupiński J.: Model polskiego prawa o wykroczeniach, s. 20, Wrocław 1974
- [4] Radecki W.: Znamiona ocenne w rozdziale XXII kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko środowisku”, *Ius Novum*, nr 1, s. 18–21, 2008
- [5] Gubiński A.: W kwestii rozgraniczenia niektórych kategorii wykroczeń i przestępstw, *Państwo i Prawo*, z. 2, s. 42, 1972

W światowej Strategii Ochrony Przyrody (IUCN, 1980) określono trzy cele:

- utrzymanie podstawowych procesów ekologicznych
- zachowanie zasobów genetycznych
- ekologicznie trwałe rozwój gatunków i ekosystemów